

آدم نما

سجی ناطقی

www.ketab.ir

سرشناسه: کاظمی، ضحی، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور: آدم‌نما/ضحی کاظمی.
مشخصات نشر: تهران: هیلا، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۳۴۴ ص.
فروست: انتشارات هیلا؛ ۸۹، رمان ژانر علمی-تخیلی؛ ۷/
دبیر مجموعه محمدحسن شهبواری.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۳۹-۹۸-۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
موضوع: داستان‌های فارسی - قرن ۱۴
موضوع: Persian fiction -- 20th century
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۳۲۸۴/الف/۸۱۸۴ PIR
رده‌بندی دیویی: ۸۴۳/۶۲
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۳۱۹۹۵۷

تهران، خیابان انقلا ب، خیابان منیری جاوید،
کوچه مبین، شماره ۴، ت. ۵۸۶۰ ۴۰ ۶۶

ویرایش، آماده‌سازی و مور ف:

تحریریه انتشارات ققنوس

ضحی کاظمی

آدم‌نما

چاپ اول

۱۳۹۷

۹۹۰ نسخه

چاپ پڑمان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۳۹-۹۸-۸

ISBN: 978-600-5639-98-8

حقوق چاپ و نشر محفوظ است.

۲۹۰۰۰ تومان

دربارهٔ مجموعهٔ رمان ژانر

هیچ نویسنده‌ای به اندازه ژانرنویس با شهرزاد همذات‌پنداری نمی‌کند. ژانرنویس مخاطب را بر سر پادشاهی می‌نشاند و هدفی جز تسخیر تمام قلب و ذهن او ندارد. هم‌چون شهرزاد، که اگر هر شب نمی‌توانست پادشاه را پای نقل خود نگه دارد، دهی خود را از دست می‌داد، ژانرنویس نمی‌تواند موفقیتش را به آینده و آیندگان به قول کند، همین‌طور به منتقدان و روزنامه‌نگاران و جوایز. هرچند که از توجه و اقبال همهٔ این‌ها خشنود می‌شود، زیرا در به دست آوردن مخاطبان بیشتر باری‌اش می‌رسانند. بنابراین ژانرنویس اگر در تسخیر عقل و احساس به اندازهٔ توان باشد، در لحظه از هستی ساقط می‌شود. از این روست که باید به حال و نظایف و شگردهای داستان‌گویی مسلط باشد و هم از این روست که نمی‌توان ادعا کرد ژانرنویسی عالی‌ترین و تکنیکی‌ترین شکل داستان‌گویی است. این واقعیت چنان روشن است که بر پایهٔ آن نویسندگان بزرگ و صاحب‌سک معاصر را به دو دسته می‌توان تقسیم کرد: یا استادان ژانرنویس، هم‌چون استیون کینگ، جورج آر. آر. مارتین و دنیس لیهان، یا آن دسته از نویسندگان ادبی‌نویس که با وقوف کامل بر قواعد ژانر سعی در گذشتن از آن‌ها دارند، هم‌چون میلان کوندرا، بارگاس یوسا و فیلیپ راث.

در ایران اما نویسندگان از دیرباز در ژانر رمانس (عاشقانه) می‌نوشته

و بازار و مخاطبان مخصوص به خود را هم داشته‌اند. اما رمان‌نویسان فارسی، چه از لحاظ کمی و چه از لحاظ کیفی، در ژانرهایی مانند جنایی، تریلر (مهیج)، وحشت، علمی-تخیلی و فانتزی چندان فعال نبوده‌اند و چون آثار درخوری در این ژانرها نوشته یا منتشر نشده است، هنوز مشخص نیست که در صورت انتشار آثاری از این دست آن‌ها با اقبال مخاطب روبه‌رو خواهند شد یا نه.

«مجموعه رمان ژانر» قصد دارد در این وادی گام بگذارد. هدف اصلی این مجموعه نوشتن و انتشار رمان‌هایی متناسب با فرهنگ ایرانی (هرچند در برخی از وجوه تمایز چندانی میان ما و مخاطب جهانی وجود ندارد) و آسایش احساس، شعور و سلیقه فرهیخته نسل جدید مخاطبان است. معمولاً تولیدکنندگان (ناشران و نویسندگان) و مخاطبان هستند که برای آسان‌تر شدن انتخاب ژانرها را طبقه‌بندی و نام‌گذاری می‌کنند. ضلع سوم مثلث توجه به ژانر—یعنی منتقدان—همواره بعد از آن‌که ژانری به اوج خود می‌رسد را میدان می‌شوند، یعنی زمانی که ژانری با اقبال تمام مخاطب روبه‌رو می‌شود. بنابراین آن‌قدر که منتقدان و نظریه‌پردازان دغدغه تعیین حدود و ثغور وجوه ژانرها را دارند نویسندگان و خوانندگان ندارند. به همین سبب است که نمی‌توان دو نظریه‌پرداز بزرگ حوزه ژانر را پیدا کرد که در خارج حدود ژانر یا اصولاً ژانرها نظر یکسانی داشته باشند. مثلاً برخی بازار و فانتزی را بیشتر حال و هوا (mood) می‌دانند تا ژانر. برخی تریلر را در ژانر جنایی می‌دانند و برخی، برعکس، جنایی را زیرژانر تریلر. و همین و چند اختلاف نظر دیگر. با این همه، برخی از اصول ژانری کمابیش در میان تمام نظریه‌پردازان مشترک است. مثلاً اگر موضوع رمانی قتل باشد، ژانر آن جنایی است یا اگر رمان در آینده بگذرد و به پیشرفت‌های علمی توجه داشته باشد، علمی-تخیلی است.

با توجه به این نکات سعی بر آن است که در «مجموعه رمان ژانر»

(البته با توجه کامل به تجربهٔ نام‌گذاری پیشینیان) قرار و مدارهای خودمان را با خوانندگان بگذاریم.

آدم‌نما

مهم‌ترین تفاوت دو ژانر علمی-تخیلی و فانتزی در این است که امر فراویمی (که نقطهٔ اشتراک این دو ژانر است) در ژانر علمی-تخیلی بر مبنای نظریه‌ای علمی شکل می‌گیرد که لزومی هم ندارد این نظریه در عالم واقع اثبات شده باشد. مثلاً وقتی در رمانی بر مبنای نظریهٔ نسبیت در زمان یا دنیای موازی سفر کنیم (مثلاً رمان دروازه نوشتهٔ فردریک پوهل) ژانر آن رمان علمی است اما وقتی رمانی مانند رمان‌های هری پاتر صرفاً ستون یک استدلال نظارت‌توانایی جادویی داشته باشد، ژانر آن رمان فانتزی است.

اوج گسترش و پیشرفت ژانر علمی-تخیلی در دوران بعد از جنگ جهانی دوم و به‌خصوص دهه‌های شصت و هفتاد میلادی بود که نویسندگانی مانند آرتور سی. کلارک، یزاک آسموف و رابرت آ. هاینلین (معروف به مثلث علمی-تخیلی) آثار مهمی در این ژانر نوشتند. آثار آن‌ها بیشتر در زیرژانر «علمی-تخیلی سخت» قرار می‌گرفتند. در این زیرژانر با داستان‌هایی روبه‌رو هستیم که ریشه‌های علمی، تکنولوژیک و حتی فنی دارند. معمولاً نظریات جدی علمی که به صورت آثبات یا رد نشده‌اند در این زیرژانر به محک تخیل زده می‌شوند. به عنوان نمونه هشتاد، زیرژانر «علمی-تخیلی سخت» دچار تکرار شد و روبه افول رفت اما رویکردهایی مانند «موج نو» و زیرژانر «سایبرپانک» (از معروف‌ترین نویسندگان این زیرژانر می‌توان از ویلیام گیسون با رمان نیرومنسر نام برد) به آن جان تازه‌ای بخشیدند. سایبرپانک از زیرژانرهای جدیدتر علمی-تخیلی است که به حضور فضاها، مجازی و دنیاها، مجازی می‌پردازد. موج نوی علمی-تخیلی بر مسائل اجتماعی روز، بحث‌های

جنسیتی و غیره تمرکز دارد که معمولاً از نظر ادبی شاخص هستند. نمونه آن را در کارهای جی. جی. بالارد می‌توان یافت.

یکی دیگر از زیرژانرهای علمی-تخیلی سفر در زمان است. در این داستان‌ها انسان‌ها به گذشته و آینده سفر می‌کنند. سفر زمان اچ. جی. ولز معروف‌ترین رمان این زیرژانر است. زیرژانر دیگر «آخرالزمانی»، با نمونه‌های مشهوری چون پایان طفولیت نوشته آرتور سی. کلارک و جنگ جهانی زد نوشته مکس بروکس، است که معمولاً به حادثه‌ای اشاره می‌کند که حیات نوع بشر را تهدید می‌کند. در این داستان‌ها چرایی سیدن یا نجات یافتن مصلحت‌های بشر و چگونگی برخورد انسان در این شرایط بررسی می‌شود. این داستان‌ها زیرژانر «پسا آخرالزمانی»، انسان‌هایی که از حادثه بزرگ آخرالزمان جان سالم به در برده‌اند برای برپایی دنیای جدید تلاش می‌کنند، بیان می‌کند که معمولاً با هراس و آشفتگی همراه است. از مشهورترین رمان‌های این زیرژانر باید به رمان سرگذشت ندیمه نوشته مارگارت اتوود و جده نوشت، که رماک مک‌کارتی و نیز سه گانه گذرگاه نوشته جاستین کرونین اشاره کرد.

زیرژانرهای علمی-تخیلی محدود به این‌ها نیست. در این ژانر نیز با ژانرهای دیگر همچون تریلر، معمایی، جنایی و وحشت تلفیق‌هایی صورت می‌گیرد و زیرژانرهای جدیدی به وجود می‌آید.

ضحی کاظمی، نویسنده رمان آدم‌نما، سراغ زیرژانر «پادآرمان‌شهر»، یکی از پرطرفدارترین زیرژانرهای علمی-تخیلی، را انتخاب کرده است. سیدن به آرمان‌شهر از دیرباز یکی از آرزوهای انسان بوده است. این مفهوم در کتاب جمهوری و بعدها سر توماس مور در اتوپیا سعی کرده‌اند نمونه‌هایی از دنیای بدون نقص ارائه دهند. اما مسئله این است که آرمان‌شهر یک فرد یا گروه می‌تواند کابوس افراد و گروه‌های دیگر باشد. پس هر آرمان‌شهر زمینی‌ای نفی تکثرگرایی و فردیتی است که انسان امروز برایش تلاش کرده است. پادآرمان‌شهرها در امکان آرمان‌شهرهای ظاهراً بی‌عیب و نقص

تردید ایجاد می‌کنند و ویرانی و فساد نهفته در پس پردهٔ آن‌ها را نمایان می‌کنند. از نمونه‌های عالی این زیرژانر به رمان ۱۹۸۴ نوشتهٔ جورج اورول می‌توان اشاره کرد.

آدم‌نما دنیای خودبسنده‌ای را در آینده تصویر می‌کند که در آن انسان‌ها با پیشرفت تکنولوژی سلول‌های بنیادی از مرگ رها شده‌اند. کاظمی، با تلفیق ژانر علمی-تخیلی با ژانرهای تریلر و معمایی، توانسته است برخی از مسائل امروز ایران را در جهان آینده بکاود و خوانندهٔ این روزگار را هم با آن درگیر کند.

محمدحسن شهسواری
دبیر مجموعه